

Forradalom! 24 megtalált történet Könyvismertetés

A Majtényi György, Mikó Zsuzsanna és Szabó Csaba szerkesztésében készült kötet 2016-ban jelent meg a Libri Kiadó gondozásában.

A rendszerváltás idején az 1956-as forradalom átértékelődött, s a történetírásnak is kiemelt, hangsúlyos céljává vált, hogy a forradalommal kapcsolatos korábbi felfogást, a torzításokat kiigazítsa, s az újonnan előkerülő dokumentumok, tények erejével megcáfolja. A forradalom időszakáról megmaradt iratok többségét a diktatúra szervei állították elő, ezért a valós történet nagyrészt rejtve maradt 1989-ig. Az addig közreadott források pedig a történetek ellenforradalmi voltát próbálták bebizonyítani.

A forradalomról azonban a hivatalos dokumentumok mellett személyes források is tudósítanak, melyekből sajnos kevés maradt fenn, hiszen a naplók, visszaemlékezések többségét a megtorló hatalomtól való félelem miatt feltehetően sokan megsemmisítették, elrejtették vagy meg sem írták.

A kötetbe beválogatott személyes visszaemlékezések, naplók az eseményeket más-más szempontból láttatják. A formai sokszínűség illusztrálása mellett a társadalmi paletta széles spektrumát villantja föl a könyv, ahogyan erre az előszóban is utalnak a szerkesztők: *„Mindaz, ami 1956-ban történt, másképp hatott a műegyetemista lányra, aki résztvevője volt a forradalom eseményeinek, vagy az Amerikába kivándorolt magyarra, aki a sajtóból és a rádióból, valamint a közelében élő, baráti köréhez tartozó külföldi magyarok híradásaiból értesült a naponta változó helyzetről. Másképpen hatottak az események a különböző nemzedékek tagjaira, a tizenkét éves fiúra, a gimnazista lányra, az egyetemistára vagy a tízgyermekes családanyára. Másképp élték meg az eseményeket sokszor a nők és a férfiak is; más helyzet volt otthon maradni a kisgyermekkel, és más szabadságharcosként csatlakozni a felkelőkhöz.”*

A kötetbe gyűjtött naplók, versek, visszaemlékezések, rajzok egyszerre személyesek és hétköznapiak. A korábban megjelent naplókhoz képest a kötet különlegessége, hogy nem egy kiválasztott személy élményeit, emlékeit eleveníti fel, hanem 24 ember történetén keresztül mutatja be az 1956-os forradalom különböző nézőpontjait.

A dokumentumkötet előkészítésekor a feltáró munkát egy felhívás előzte meg, melyben a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és megyei levéltárai arra kérték az ország lakosságát, hogy a még otthon őrzött 1956-ról szóló dokumentumaikat, forrásaikat adják át a levéltáraknak. Számos dokumentum érkezett erre a felhívásra. A három szerkesztő ebből az anyagból válogatott azzal a céllal, hogy gazdag forrásanyag segítségével beszélje el az 1956-os forradalom és szabadságharc megélésének személyes történetét, bemutatva annak sokféleségét is.

A közölt források egy része érdekes módon a forradalmat követő megtorlás iratai között maradt fenn, ugyanis a forradalom résztvevői ellen indított perekben őrizték meg mint bizonyítékokat. Így azzal, hogy a diktatúra elkobozta, meg is mentette ezeket.

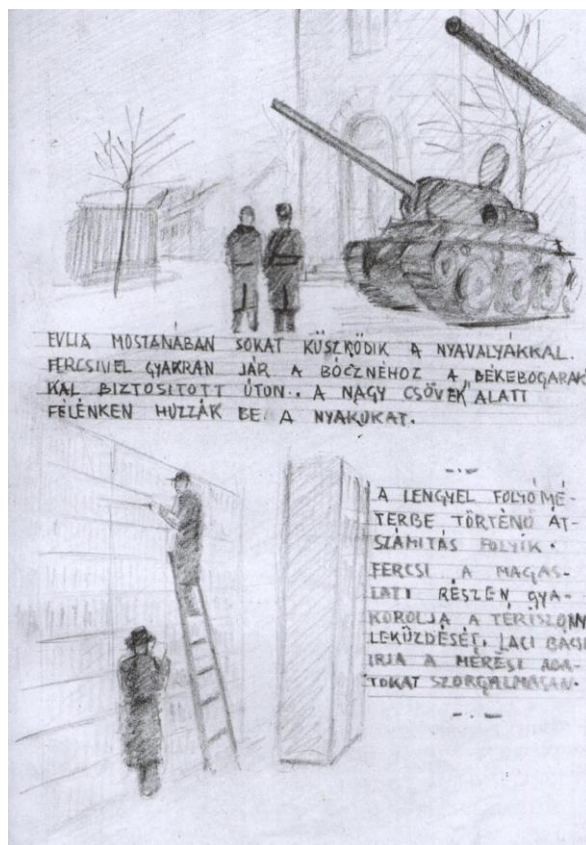
Ami miatt igazán figyelemre méltó a *Forradalom! 24 megtalált történet* című kötet, az az, hogy erős benne a vidéki események és sorsok bemutatása. Ez fontos, hiszen az 1956-os forradalom eseményeit a közfelfogás legfőképpen Budapesthez köti. E könyv ellenben a legjelentősebb történeteit a vidék forradalmából meríti.

A kötet a dokumentumok publikálásakor a 20. századi forrásokra vonatkozó közlési gyakorlatot követi. A leveleket, naplókat, memoárokat, verseket, képeket, rajzokat, röpiratokat műfajuk szerint sorba rendezve, de egyúttal az egyes források közötti kapcsolatot is érzékeltetve teszik közzé a szerkesztők. Az adott dokumentum műfajának sajátosságát megőrizve azok nyelvezetén, stílusán nem változtattak. Ezekhez kapcsolják az egyes szerzők rövid élettörténetét. Így a 24 megtalált történet mellett 24 emberi sorsot, s mondhatjuk, hogy gyakran tragédiát is megismerhetünk. Az írásokat többször kísérik az eredeti szövegek egy-egy oldaláról készített másolatok és a hozzájuk kapcsolódó családi fényképek, rajzok.

A könyvet a szerkesztők előszava vezeti be. A történeteket a kötet végén pontos jegyzetek egészítik ki, amit képjegyzék követ, tehát az egyes dokumentumok végén és az oldalak alján nincs lábjegyzet. A történeteket a dokumentumok műfaját megjelölő címmel látták el, melynek első része mindig egy-egy az adott forrásból vett idézet. Ezt követi a szerző életét röviden bemutató életrajz. Majd ezután olvasható a korabeli dokumentum.

A 24 történetből érdemes kiemelni hármat. Az elsőt azért, mert egy levéltáros életét mutatja be. *Jaj, Béla, egy nőt kerget egy harckocsi! A kecskeméti levéltáros rajzos naplója. Balanyi Béla története*”.

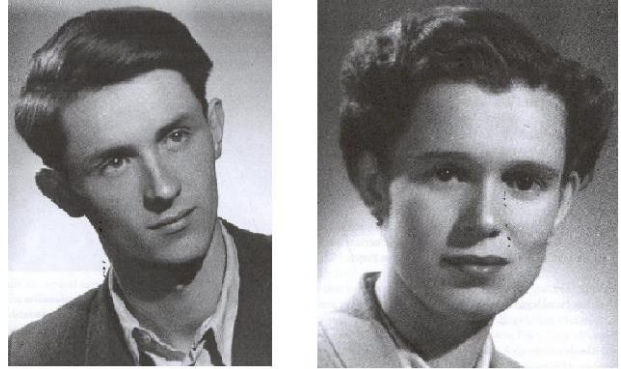
Balanyi Béla 1953-tól 1973-ig volt a Bács-Kiskun Megyei Levéltár igazgatója. Az ez idő alatt, illetve még nyugdíjazása után is vezetett rajzos naplója, a „*Naposoldal*”. Ebből közli a kötet az 1956-os forradalom napjaiban készült részleteket. Ezek egy-két mondatban mutatják be a levéltár, a levéltárosok korabeli hétköznapjait. Balanyi

A „Naposoldal” egy lapja

naplójában, ahol magát „Evlia”-ként vagy „papa”-ként említi, a forradalmi eseményekre sokszor csak utalás vagy kép formájában tér ki. Az ironikus hangvételt az alig ábrázolt arcok is erősítik. A szövegben a levéltár sorsa, a mindennapi munka éppoly fontos, mint a körülöttük zajló események.

A másik két dokumentum helyi vonatkozása miatt érdemel figyelmet. A Lénárt házaspár története terjedelmét tekintve ez a 67 oldal a közel 290 oldalnyi dokumentum jelentős, a könyv legnagyobb egysége. A visszaemlékezések talán egyik leggyakoribb kritikája az, hogy ellenőrizhetősége megkérdőjelezhető. Az egyik módszer, amivel kivédhető e kritika, a reflexiók ütköztetése, mikor egy másik, az eseményeket ugyanott, vagy ugyanabban a közegben megélt tanú emlékeivel vetjük össze az elbeszélést. A Lénárt házaspár története erre is lehetőséget ad. Nemcsak azért más a történetük, mert ugyanazon eseményeket rögzítik különböző nézőpontokból, hanem azért, mert nem a forradalom közvetlen eseményeit, hanem

A Lénárt házaspár

hatásait mutatják be: a megtorlás gépezetét. Lénárt Bélát a tiszavasvári települési és tiszalöki járási forradalmi bizottság tagjaként ítélik el két évre, 1959-ben szabadul. A nyíregyházi börtönben fültnúja lesz elítélt társai, Szilágyi László és Tomasovszki András kivégzésének. Írása nemcsak az emlékeiből merít, hanem a feleségével folytatott levelezéséből is tartalmaz részleteket. Rendkívül őszinték és meglepőek azok a sorok, amelyek gyermekével való első találkozását írják le (csak az elhurcolása napján tudja meg, hogy felesége gyermeket vár). A szülést, a családalapítást, a magányt a feleség naplójegyzetei mutatják be, melyek keretbe foglalják a házaspár szenvedéseit. Mondataik a korszak, a félelemérzet és a bajtársak sorsának szép leírásai. Megkapó az 1957. augusztus 17-ei bejegyzése, mikor sikerül csomagot juttatnia férjének: „*Ismét Nyíregyházán – ki Hozzád. Jókor, épp szedték a csomagot. Beadtam: zöld ing, zsebkendő, szappan, törülköző, fogkefe-krém, pemetecukorka, sajt, sütemény, szalonna, zöldpaprika, csokoládés keksz, (borotvakészlet – kés – könyv – nadrágszj vissza). Aztán el kellett onnan jönnöm... Hazaértem, fáradt és gyötört voltam. Korán lefeküdtem, s valamilyen erős mozgást észleltem. Ismét Ő volt, de pótolni senki, semmi sem tud Téged.*”

Ahogy haladunk előre a kötetben, úgy válnak a sűrűn gépelt, képekkel illusztrált történetek, naplóbejegyzések előbb több versszakos, majd néhány soros verskévé, röpiratokká, végül falfeliratokat tartalmazó fotókká. Ez kissé olyan, mint a forradalom hangja: előbb harsány, hangos, majd lassan elhalkul egy utolsó kiáltássá.

A dokumentumok szerzői és szereplői a korabeli társadalom szinte valamennyi rétegét megjelenítik. Ebből a szemponttól is érthető a néhol eltérő megközelítése az eseményeknek.

Véleményem szerint a kötet nagyban színesítheti a forradalomról kialakult ábrázolást. Ami pedig még inkább fontos annak a korosztálynak, amelynek jobb esetben csak nagyszülei voltak részesei/tapasztalói az eseményeknek, egy új színt jelenthet. A mai magyar történelem oktatás nagy hangsúlyt fektet a források elemzésére, s talán ezért is érdemes lenne ezt a kötetet a középiskolák, az ott oktató tanárok, figyelmébe is ajánlani, hiszen ezek a személyes emlékek nagyban eltérnek a történelemtanulmányok tipikus forrásaitól, ugyanakkor azokat alátámasztva egy sokkal gazdagabb tudásanyag kialakításához segítheti a diákokat.

Forradalom! 24 megtalált történet.
Szerkesztette és a bevezető tanulmányt, valamint a jegyzeteket írta:
Majtényi György, Mikó Zsuzsanna és Szabó Csaba.
Budapest, Libri Kiadó, Magyar Nemzeti Levéltár, 2016. 355 p.

Láda Bertalan